

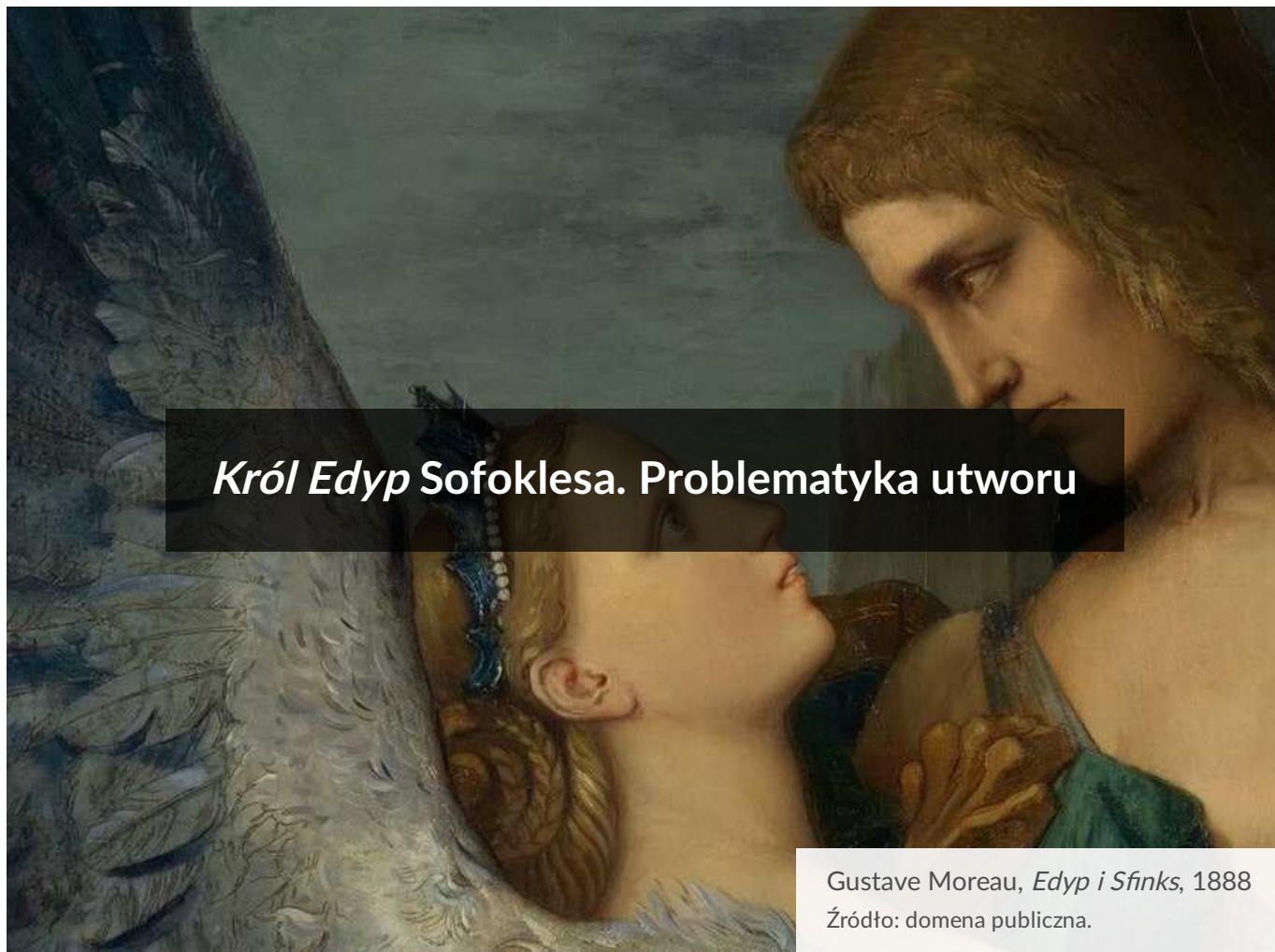

Król Edyp Sofoklesa. Problematyka utworu

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jan Parandowski, *Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian*, 1992, s. 171–172.
- Źródło: *Stasimon II*.

Król Edyp Sofoklesa. Problematyka utworu

Gustave Moreau, *Edyp i Sfinks*, 1888

Źródło: domena publiczna.

Czy jesteśmy tylko igraszką w rękach losu?

Tragiczne losy króla Edypa budzą litość i trwogę, niosą ze sobą refleksję o nieuchronności losu. Jedna z najsłynniejszych tragedii Sofoklesa, oparta na znanym tebańskim micie, pokazuje człowieka, który ponosi porażkę walcząc z przeznaczeniem. Jego historia jest uniwersalną metaforą ludzkiego życia. Wieloznaczność jego postaci sprawia, że tragedia Sofoklesa nie traci mocy oddziaływania.

Twoje cele

- Poznasz historię Edypa, bohatera tragedii Sofoklesa.
- Przeanalizujesz wymowę utworu Sofoklesa.
- Wyjaśnisz znaczenie pojęć: *tragizm*, *tragiczna wina*, *ironia tragiczna*, *katharsis*.

Przeczytaj

Edyp jest jedną z najciekawszych postaci mitologicznych. Jego dzieje zawarte w micie o rodzie **Labdakidów** (potomków **Labdakosa**) stanowią źródło inspiracji dla artystów wszystkich pokoleń.

François-Émile Ehrmann, *Edyp i Sfinks*, 1903

Źródło: domena publiczna.

((Jan Parandowski

Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian

Po Amfionie i Dzetosie posiadał tron tebański Lajos, od którego wyszło pokolenie najnieszczęśliwszych władców. Wyrocznia ostrzegła go, że polegnie z ręki własnego syna, który w następstwie ożeni się z jego żoną, a swoją matką, Jokastą. Gdy im się więc syn narodził, przekłuli mu pięty żelaznymi kolcami, związali i wyrzucili w górach. Dziecko znaleźli pasterze i zanieśli do Koryntu, aby oddać na wychowanie królowej, która nie miała własnego potomstwa. Chłopak miał nogi nabrzmiałe od przekłucia, przewzano go więc Ojdipus (Edyp) – „człowiek o spuchniętych nogach”.

Edyp nie czuł się szczęśliwy. Rówieśnicy nazywali go podrzutkiem, a nikt nie chciał wyjawiać tajemnicy jego pochodzenia. Pojechał zatem do Delf, do wyroczni. W ciemnym sanktuarium dał się słyszeć głos boży, który go upominał, aby nie wracał do ojczyzny, gdyż zabije ojca i ożeni się z matką. Edyp sądząc, że królestwo Koryntu są jego rodzicami, postanowił w innych stronach dom sobie założyć. Po drodze jednak spotkał wóz, na którym siedział jakiś pan w otoczeniu kilku dworzan. Było to w ciasnym wąwozie górskim i służba krzyknęła na Edypa, aby ustąpił ze ścieżki. Butny młodzieniec nie usłuchał. Powstała kłótnia i bójka, w której tamci śmierć ponieśli. Edyp poszedł dalej, nie domyślając się, że ów pan na wozie — to Lajos, jego własny ojciec.

W Tebach objął rządy szwagier zabitego króla, Kreon. Ale w kilka dni później w górach podmiejskich pojawił się dziwny potwór, który zaczął porywać ludzi i rzucać w przepaście. Nazywał się Sfinks. Miał twarz i piersi kobiety, a resztę ciała lwa, ze skrzydłami jak u ptaka. Powiedział, że dopiero wtedy ustąpi z ziemi tebańskiej, jeśli się znajdzie ktoś, co rozwiąże jego zagadkę. Tej zagadki nauczył się od muz, a sens jej był taki: „Co to za zwierzę, obdarzone głosem, które z rana chodzi na czworakach, w południe na dwóch nogach, a wieczorem na trzech?” Na próżno odbywano wiece, zgromadzenia i narady: nikt nie umiał dać rzetelnej odpowiedzi.

Wielka żałoba spadła na miasto, albowiem Sfinks co dzień porywał ludzi. Wówczas Kreon ogłosił, że kto wyjaśni zagadkę, otrzyma królestwo tebańskie i ożeni się z Jokastą, wdową po zamordowanym Lajosie. W tym właśnie dniu przybył do stolicy Edyp. Myślał przez cały dzień o zagadce, a wieczorem położył się spać i miał sen wróżebny, który mu poddał właściwe rozwiązanie. O świcie poszedł do Sfinksa i powiedział: „Człowiek chodzi rano, to jest w dzieciństwie, na czworakach; gdy urośnie, staje się zwierzęciem dwunożnym; a w starości, która jest życia wieczorem, podpira się laską, jakby mu trzecia noga przybyła”. Usłyszawszy to Sfinks rzucił się w przepaść.

Kreon dotrzymał słowa, Edyp ożenił się z Jokastą i zaczął panować. Z początku wiodło się wszystko dobrze. Jokasta urodziła dwóch synów: Polinejkesa i Eteoklesa, oraz dwie córki: Antygonę i Ismenę. Ale nad domem królewskim wisiała klątwa bogów. Podwójna zbrodnia Edypa oddała Teby w moc złych duchów. Kraj nawiedzały bezprzykładne klęski. Ziemia leżała twardym ugorem i ziarno rzucone w glebę nie puszczało kielków. Dzieci przychodziły na świat nieżywe. Zwierzęta nie rozmnażały się. Wezwano wieszczą, Tejrezjasza.

Był to ślepy starzec z długą, białą brodą. Najpierw był kobietą i pod wpływem czarów stał się mężczyzną. Utracił wzrok w młodości, gdy ujrzał Atenę nagą w kąpieli. Dzeus dał mu życie siedem razy dłuższe niż zwykłych ludzi. Pozbawiony widoku rzeczy ziemskich, znał tajemnice przyszłości, wiedział to, o czym nikt nie wie, i rozumiał mowę ptaków. Straszny był dzień, kiedy Tejrezjasz zjawił się w pałacu Edypa. Milczał długo, aby odwlec chwilę nieszczęścia. Na koniec odkrył prawdę: król Teb jest winien zbrodni ojcobójstwa i kazirodztwa. Na wieść o tym Jokasta powiesiła się, a Edyp wykuł sobie oczy, odział się w łachmany żebracze i o kiju wywłókł się z miasta, dziad stary i złamany. Prowadziły go córki. Szukał ziemi, w której by się do grobu położył. Zaszedł do miejscowości Kolonos, niedaleko Aten, i tam umarł. Pochowano go w gaju, do którego z wiosną zlatywały się roje słowików.

Źródło: Jan Parandowski, *Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian*, 1992, s. 171–172.

Od niewiedzy do prawdy

Tragiczne losy Edypa opisane w utworze *Król Edyp* otwiera opis zarazy szalejącej w Tebach. Król musi dociec, jakie są jej przyczyny. Do wyroczni wysłał **Kreona**, brata Jokasty, i dowiaduje się, że przyczyną nieszczęść miasta jest niewyjaśniona od dłuższego czasu sprawa zabójstwa poprzedniego władcy. Edyp bardzo przejmując się losami mieszkańców, więc postanawia wyjaśnić zagadkę tego morderstwa. Zobowiązuje się gorliwie, że „spłaci dług bogu i dług swojej ziemi” i z największą surowością ukarze zabójcę.

Dalsze losy bohatera dramatu to opis stopniowego dochodzenia do prawdy. Na scenie pojawia się wróżbita **Tejrezjasz** (inna pisownia: Tyrezjasz lub Terezjasz), który sugeruje, że sprawcą zbrodni jest sam Edyp. Król nie przyjmuje jednak tego do wiadomości. Wpada

w gniew, sądząc, że są to oszczerstwa. O knucie spisków przeciw legalnej władzy podejrzewa także Kreona. Zacietrzewia się w sporze z nim, nazywa brata swej żony zdrajcą i wrogiem. W miejsce obiecanej dla zabójcy kary żąda śmierci Kreona. Cały czas wspomina, że w swoim postępowaniu kieruje się dobrem miasta.

Pewność siebie zaczyna go opuszczać, gdy żona Jokasta opowiada o okolicznościach zbrodni. Stopniowo popada w coraz większe przerażenie, ponieważ historia morderstwa zaczyna mu przypominać wydarzenia z czasu podróży do Teb. Wciąż jednak naiwnie próbuje odsuwać od siebie koszmarnie podejrzenia. Edyp początkowo odnosi wrażenie, że padł ofiarą spisku lub koszmarniej pomyłki, ale z każdą chwilą upewnia się coraz bardziej, że spełniły się jego najstraszliwsze obawy. Sam nie próbuje nazwać rzeczy po imieniu. Boi się nawet myśleć o czynach, jakich nieświadomie dokonał. Gdy wszystkie podejrzenia zaczynają się układać w całość, a każdy następny rozmówca potwierdza to, czego od jakiegoś czasu obawia się Edyp, następuje przełom – przyznanie się przed samym sobą do winy. W kulminacyjnym punkcie utworu dumny dotychczas król wykrzykuje:

“

Alexandre Cabanel, *Edyp oddzielany od Jokasty*, 1843

Źródło: domena publiczna.

Biada, już jawnym to, czegom
pożądał,
O słońce, niechbym już cię nie
ogładał!

Dalsze wydarzenia to prawdziwa katastrofa będąca konsekwencją poznania prawdy. Jokasta odbiera sobie życie (powiesiła się w swojej komnacie), natomiast Edyp na widok śmierci swojej żony i zarazem matki wykluwa sobie oczy sprzączkami z jej szaty. Dużą część **exodosu** – ostatniej części tragedii – zajmują jego lamentacje, tworząc

wraz z odpowiedziami chóru tzw. **kommos**. Przeklina on swój los, uważa, że śmierć byłaby zbyt łagodną karą dla niego za najohydniejsze i niewybaczalne zbrodnie – ojcobójstwo i pohańbienie matki. Skazuje sam siebie – oślepionego – na wygnanie. W zakończeniu błaga Kreona, aby zaopiekował się dziećmi, zwłaszcza Antygoną i Ismeną, ukochanymi, małymi jeszcze córkami.

Wśród klasycznych reguł

Król Edyp to tragedia antyczna. Według *Poetyki* Arystotelesa tragedia to

„naśladowcze przedstawienie (**mimesis**) akcji poważnej, skończonej i posiadającej odpowiednią wielkość, wyrażone w języku ozdobnym, odmiennym w różnych częściach dzieła [...], które przez wzbudzenie litości i trwogi doprowadza do oczyszczenia (**katharsis**) tych uczuć”.

Niezbędnym elementem tragedii służącym wzbudzaniu litości i trwogi jest obecność **konfliktu tragicznego**. Bohater – jednostka o szlachetnych intencjach – ma do czynienia z przeciwnymi, równorzędnymi wartościami. Układ wydarzeń przedstawionych w *Królu Edypie* Sofoklesa pokazuje bohatera, który poprzez spłot niespodziewanych okoliczności został królem, mężem i w konsekwencji ojcem czworga dzieci. Jego szczęście ma źródło w niewiedzy. Brak świadomości okazuje się dla Edypa wartością pozytywną. Jedynym sygnałem, który sugeruje, że zło leży u podstaw tego szczęścia, jest zaraza szalejąca w mieście. Gorliwość, z jaką Edyp spełnia swoje obowiązki władcy, poszukując osoby winnej cierpień ludu, doprowadza do odkrycia prawdy. A prawda okazuje się okrutna.

Litość i trwoga wzbudzane przez tragedię są tym większe, że bohater nie jest żadnym zbrodniarzem. Jest porządnym człowiekiem, a wszystkie wydarzenia, w których uczestniczy, mogłyby spotkać w zmienionych realiach każdego przeciętnego widza i czytelnika.

Droga Edypa do wiedzy okazuje się drogą ku ciemności. Prawda, która zawsze powinna oznaczać dobro, sprowadza zło. Okazuje się, że czasem może lepiej nie wiedzieć i żyć, ciesząc się z tego, co się ma. To zestawienie prawdy – niosącej klęskę – i niewiedzy – dającej pozorny spokój – to właśnie klasyczny przykład **ironii tragicznej**.

Czy Edyp może uniknąć skutków dochodzenia do prawdy? Nie. Jest dobrym królem. Na sercu leżą mu sprawy państwa. Musi znaleźć winnego zbrodni i uwolnić swój lud od zarazy. Jest także dobrym mężem i ojcem. Okalecza się, widząc śmierć kochanej żony. Wie, że pohańbił ją poprzez kazirodztwo, postąpił wbrew fundamentalnym zasadom boskim oraz ludzkim i musi ponieść wszelkie tego konsekwencje. Nawet śmierć wydaje mu się zbyt łagodną karą. Wybiera więc kalectwo fizyczne i męki duchowe, dalsze życie z piętnem zbrodniarza. Jest zbyt szlachetny, aby unikać kary. Wyrusza na wygnanie, a trzeba pamiętać, że dla niektórych to kara gorsza od śmierci – pośród obcych było się kimś niewiele lepszym od niewolnika.

Jean Auguste Dominique Ingres, *Edyp i Sfinks*, 1808
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Wina czy brak winy?

Sofokles wykorzystał w *Królu Edypie* nie tylko konflikt wartości. Zgodnie z zasadami Arystotelesa **tragizm** wynikał z tego, że bohater nieszczęśliwie zbłądził, nie rozumiejąc, że popełnia zbrodnię i czyn niegodny. Owo „zbłądzenie” to niewłaściwe rozpoznanie sytuacji, błędna interpretacja faktów. Na tym polega tzw. **wina tragiczna** (gr. **hamartia**). Źródłem wszystkich nieszczęść Edypa jest przeznaczenie. To zły los sprawił, że ponosi on winę za grzechy przodków. Wbrew wszystkim jego działaniom, które służą uniknięciu przepowiedni, bezwiednie posuwa się ku jej spełnieniu. Życie Edypa jest nieświadomym podążaniem ustalonym z góry przez bogów torem. Wykorzystując w swoim utworze tragizm druzgocącego losu obok tragizmu wartości, Sofokles udowadnia nieskuteczność walki człowieka z przeznaczeniem, które Grecy nazywają **fatum**.

Edyp odpowiada za grzechy swoich przodków. Czy w takim razie sam jest bez winy? Jako człowiek, który osiągnął najwyższy szczybel władzy, ma kochającą żonę i czworo udanych dzieci, jest przeświadczony, że zdobył w życiu wszystko, co warto było zdobywać. Myśli, że udało mu się oszukać przeznaczenie, skoro uciekł z Koryntu. Szczęście i pomyślny układ okoliczności sprawiają, że popada w pychę. Fałszywie pojmowana duma, zarozumiałość bohatera to według Greków tzw. **hybris**, która zawsze ściąga na winnego gniew bogów.

Dowodów na pychę Edypa jest wiele. Przykładem może być przekonanie, że potrafi on oszukać bogów i uniknąć klątwy. Także sposób traktowania wróżbity Tejrezjasza oraz oskarżenie o spisek rzucone na Kreona świadczą źle o bohaterze. Edyp nie zna miary w złośliwościach adresowanych do innych. Tejrezjaszowi wytyka ułomność fizyczną, mówiąc, że jest ślepy na oczy i ślepy na ducha. Wróżbita, który zna przyszłość, ostrzega Edypa, że wkrótce wszyscy będą to samo wytykali i jemu – stanie się tak samo bezradny. Wraz z oślepieniem Edypa sprawdzi się stara grecka zasada, że człowiek bywa karany stosownie do tego, jak grzeszył. Sofokles w swoim utworze ukazuje również, że niebezpiecznie jest kpić z cudzego nieszczęścia. Człowiek powinien raczej wykazywać się tolerancją i humanitaryzmem wobec kalekich czy ułomnych.

Edyp otrzymuje ostrzeżenie także w innym fragmencie. O zgubnych skutkach nadmiernej pychy mówi Chór w swej pieśni:

“ **Stasimon II**

Pycha rodzi tyranów; gdy pychy tej szale
Prawa i miarę przekrocza,
Runie na głowę ze stromej gdzieś skały,
Gdzie głębie zgubą się mrocza. [...]
A gdy ludzi czyn lub głos
Prawa obrazi i święte bóstw trony,
Niech ich straszny dogna los,
Skarci dumy wzlot szalonej.

Źródło: *Stasimon II*.

Mimo że Edyp jest jedną z najinteligentniejszych postaci mitologicznych, porównywaną mądrością tylko z Odyseuszem, nie potrafi właściwie ocenić własnej sytuacji. Uniemożliwia mu to właśnie **hybris**. Jego pycha jest tak wielka, że gdy okazuje się zbrodniarzem i kazirodcą, ze szczytu władzy i sławy upada na dno. Własna duma spycha go w otchłań rozpacz. Prawda pojawia się nagle i uderza z całą brutalnością. Jej poznanie jest **punktem kulminacyjnym** utworu. Po nim następuje **katastrofa**.

Sofokles moment przełomowy umieścił w końcowej części utworu. Dalej zostaje już tylko **exodos** – lamentacje Edypa i końcowe kwestie, wśród których jak podsumowanie brzmią słowa Kreona: „**Wszystko ma swój kres i czas**”. Dominującym problemem utworu jest nie kara za grzechy, ale sama obserwacja stopniowego dochodzenia do prawdy. *Król Edyp* to studium przeświadczonego o swojej wysokiej wartości. Zadufany w sobie obraża bogów lekceważeniem Tejrezjasza przemawiającego głosem wyroczni. Grzeszy też nadmiernym zaufaniem do własnego rozumu, gdy próbuje przechytrzyć fatum. Wszystko to sprawia, że jego klęska jest nieunikniona.

Słownik

tragizm

(gr. *trag-oidia* – koźli śpiew, *tragikós* – koźli) nierozwiązywalny konflikt między równorzędnymi wartościami i koniecznościami, który determinuje życie człowieka. Wszystkie jego działania, świadome bądź nieświadome, przybliżają go do nieuchronnej klęski; ani przymioty duchowe czy intelektualne, ani jego szlachetne intencje, ani działania nie mogą pomóc w uniknięciu katastrofy; jego życiowe wybory zdeterminowane są przez los, przeznaczenie, siły wyższe, boskie wyroki lub ślepe prawa natury, a także przez sprzeczności między racjami moralnymi, społecznymi, historycznym

ironia tragiczna

(gr. *eirōneía* – drwina, szyderstwo) kategoria estetyczna sformułowana w nowożytności, dotycząca antycznej tragedii, określająca sytuację, w której protagonista, mimo swoich działań, nieuchronnie dąży do katastrofy

fatum

(gr. *fari* – mówić) pierwotnie: wyroki boskie; Grecy używali tego słowa do nazwania bóstw związanych z Przeznaczeniem (np. Mojry); wskazywało ono na nieuchronność tego, co zadecydują bogowie

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z galerią zdjęć interaktywnych. Przeanalizuj ukazane w niej obrazy. Wybierz jeden z nich i opisz, odwołując się do treści mitu.

Polecenie 2

Na podstawie galerii zdjęć interaktywnych odpowiedz na pytania:

- Na czym polega wielkość Edypa?
- Na czym polega siła oddziaływania tragedii Sofoklesa?

Polecenie 3

Wyobraź sobie, że jesteś malarzem i chcesz namalować obraz inspirowany historią Edypa. Którą scenę wybierzesz? Opisz swoją wymyśloną kompozycję, wygląd i pozy postaci, kolorystykę dzieła.

Ilustracja główna: Bénigne Gagneraux, *Oślepiiony Edyp powierza swoje dzieci bogom*, 1784

1. Joseph Blanc, *Zabójstwo Lajosa* 2. Charles Jalabert, *Edyp i Antygona* 3. Antoni Brodowski, *Edyp i Antygona*

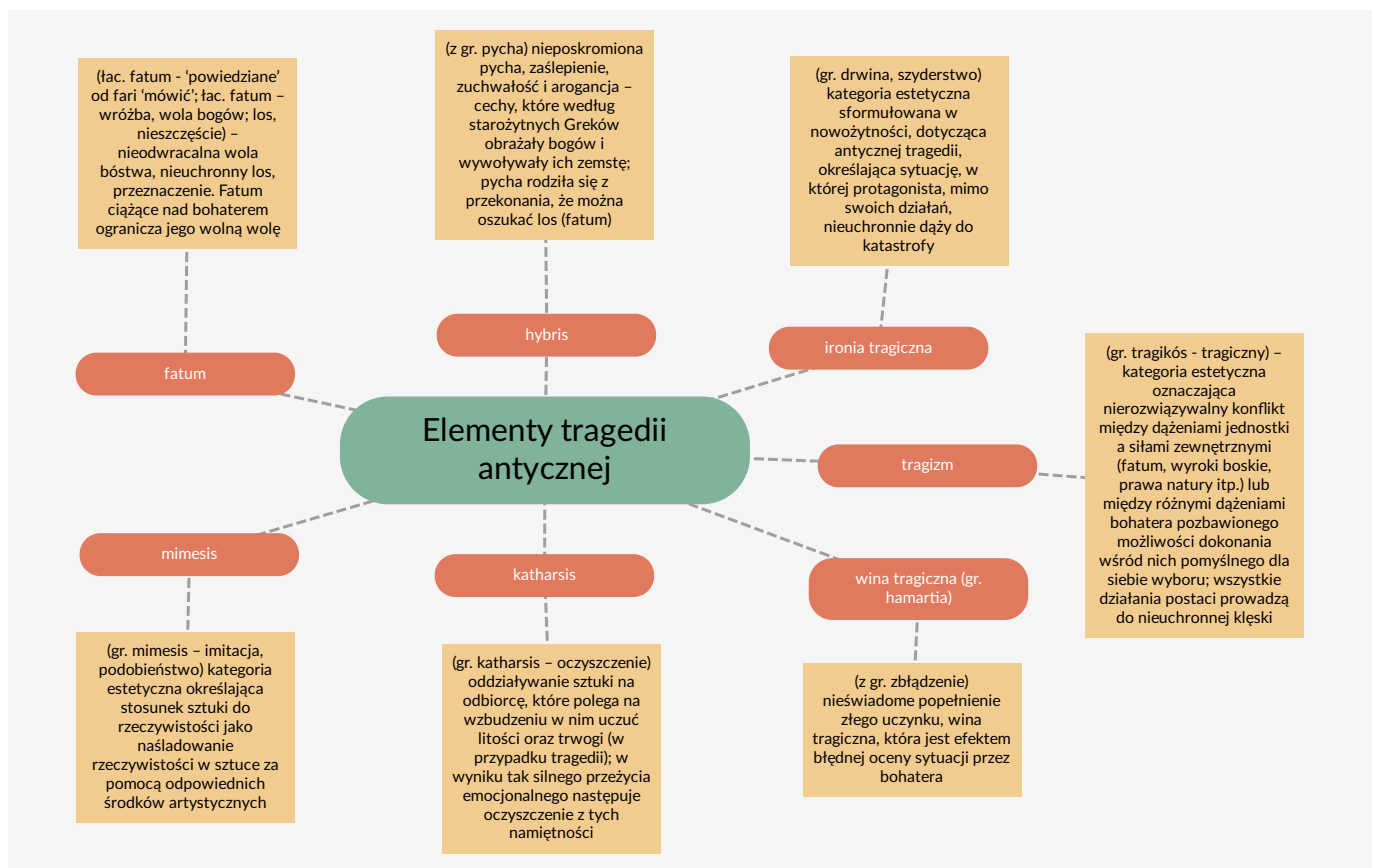
4. Fulchran Jean Harriet, *Edyp w Kolonie*

Źródło: domena publiczna.

Mapa myśli

Polecenie 1

Przenalizuj mapę myśli, w której wyjaśnione są znaczenia poszczególnych elementów tragedii antycznej. Następnie uzupełnij ją przykładami ich realizacji w *Królu Edypie*.

Polecenie 2

Podsumuj wiedzę i odpowiedz na pytania.

- Czym różni się tragizm od winy tragicznej?
- Jakie cechy, według starożytnych Greków, obrażały bogów?
- Jak rozumiesz pojęcie fatum?
- Jak nazwiesz kategorię, która dotyczy nieuchronnego dążenia do katastrofy, mimo działań bohatera?

Ćwiczenie 1

Pojęcie *katharsis* dotyczy

- ☐ stanu emocjonalnego odbiorcy.
- ☐ cech bohatera tragedii.
- ☐ wszystkich wymienionych kategorii.
- ☐ fabuły tragedii.

Ćwiczenie 2

Tytułowy bohater tragedii Sofoklesa nieszczęśliwie zbłądził – nie rozumiał, że popełnia zbrodnię i czyn niegodny. Owo „zbłądzenie” to niewłaściwe rozpoznanie sytuacji, błędna interpretacja faktów, czyli:

☐ wina tragiczna (gr. hamartia)

☐ mimesis

☐ hybris

Dla nauczyciela

Autor: Joanna Oparek

Przedmiot: Język polski

Temat: *Król Edyp* Sofoklesa. Problematyka utworu

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

4) określa wpływ starożytnego teatru greckiego na rozwój sztuki teatralnej; rozumie pojęcie katharsis i charakteryzuje jego rolę w kształtowaniu odbioru dzieła;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

8) tworzy plan kompozycyjny i dekompozycyjny tekstów o charakterze argumentacyjnym;

IV. Samokształcenie.

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia, czym jest tragedia antyczna;
- wskazuje przykłady realizacji poszczególnych elementów tragedii antycznej w *Królu Edypie*;
- udziela odpowiedzi na pytania związane z omawianym utworem;
- pogłębia temat tragicznej winy Edypa, korzystając z dzieł kultury;
- wymienia nawiązania do *Króla Edypa* w literaturze, filmie, teatrze;
- bierze udział w debacie.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel wprowadza uczniów w temat, mówiąc, że sztuka *Król Edyp* została uznana przez Arystotelesa w jego *Poetyce* za wzór tragedii doskonałej. Do dziś jest to (obok *Antygony*) najczęściej inscenizowana sztuka z siedmiu tragedii Sofoklesa, autora ok. 90 tragedii i 30 dramatów satyrowych. Nauczyciel mówi o znanych polskich spektaklach teatralnych (*Król Edyp* w reżyserii Laco Adamika, Gustawa Holoubka).
2. Nauczyciel może także nadmienić o opartym na tragedii Sofoklesa filmie włoskiego reżysera Piera Paolo Pasoliniego, który składa się z trzech części: prologu – rozgrywającego się w latach 20. naszego wieku, dramatu właściwego – toczącego się w starożytności i finału – rozegranego w scenerii współczesnych ulic Bolonii

i Mediolanu. Może też wspomnieć, że w I wieku n.e. tragedię zatytułowaną *Edyp* napisał Seneka, a 1659 roku w Paryżu Corneille. Tak samo zatytułował swoje dzieło Wolter (1718 rok) oraz Andre Gide (1930). Dorothy Sayers, angielska pisarka, autorka historii kryminału stwierdziła, że *Król Edyp* jest najdoskonalszym kryminałem wszech czasów.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel – odnosząc się do podanych przykładów realizacji teatralnych, filmowych i nawiązań literackich – mówi o wyjątkowej mocy oddziaływania tragedii Sofoklesa i mitu Edypa.
2. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat i celów zajęć oraz wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj” i zapisują w zeszycie minimum pięć pytań odnoszących się do problematyki utworu. Uwaga: każde z pytań musi rozpoczynać się od słowa „dlaczego”. Następnie szukają osoby do pary i zadają jej pytania sformułowane podczas czytania tekstu. Wątpliwości omawiają z nauczycielem.
2. Uczniowie przechodzą do „Galerii zdjęć interaktywnych” i wykonują polecenie 1 (*Zapoznaj się z galerią zdjęć interaktywnych. Przeanalizuj ukazane w niej obrazy. Wybierz jeden z nich i opisz, odwołując się do treści mitu.*).
3. Nauczyciel – odnosząc się do tematu rozwijanego w „Galerii zdjęć interaktywnych” – pogłębia temat tragicznej winy Edypa. Może przekazać uczniom, że wierzenia o nieuchronności katastrofy spowodowanej na niewinnego człowieka przez groźne i podstępne bóstwa były kwestionowane już w Atenach okresu klasycznego. Platon pisał, że młodzieży nie powinno się kształcić za pomocą tradycyjnych, przekazanych przez Hezjoda i Homera mitów, bowiem są to opowieści niemoralne i nieprawdziwe. Uważał, że to, co trzeba wpajać uczniom nie może być pozostawione swobodzie poetów, celem jest bowiem uformowanie podstawowych wzorców teologii, a podstawowe stwierdzenie teologii platońskiej mówi, że Bóg to dobro.
4. Nauczyciel może dodać, że mit Edypa na przestrzeni różnych epok stanowił inspirację dla wielu artystów, ale także dla filozofów, jak Hegel czy Fryderyk Nietzsche. Zdaniem Nietzschego Edyp – zabójca ojca, mąż własnej matki, rozwiązujący decydującą o śmierci i życiu zagadkę – jest człowiekiem predestynowanym zgodnie z dawnymi wierzeniami do bycia czarownikiem. Naruszenie odwiecznego porządku to zmuszenie natury, by ujawniła swe tajemnice, co daje nad nią kontrolę, a to właśnie istota magii. Niemiecki filozof uważał Edypa za herosa i buntownika występującego przeciw religii. Edyp jako buntownik przekraczający granice stał się w XIX wieku przykładem rewolucjonisty, a także inspiracją dla nowych nurtów w sztuce, literaturze.

5. Nauczyciel prosi uczniów o odpowiedź na pytania (polecenie 2): Na czym polega wielkość Edypa?, Na czym polega siła oddziaływania tragedii Sofoklesa? Jeżeli starczy czasu, młodzież może również wykonać polecenie 3. Wybrany uczeń odpowiada – inni komentują.
6. Uczniowie przechodzą do sekcji „Mapa myśli”. Nauczyciel czyta polecenie nr 1 i prosi uczniów, aby w parach opracowali rozwiązanie, na podstawie zdobytej wiedzy. Polecenie 2 oraz ćwiczenia uczniowie wykonują indywidualnie.
7. Nauczyciel, nawiązując do struktury tragedii antycznej, może zaciekać uczniów myślą profesora Lowella Edmundsa, że trzy tragiczne punkty węzłowe mitu korespondują z etapami rozwoju człowieka z zagadki Sfinksa.
8. Wyniki pracy z „Mapą myśli” zostają omówione na forum i skomentowane przez nauczyciela.
9. Debata oksfordzka – debatują przeciwnicy i obrońcy tezy, że człowiek nie może zmienić swojego przeznaczenia. Debacie przewodniczy nauczyciel lub wybrany przez uczniów marszałek.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat realizacji kryteriów sukcesu. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia.
2. Nauczyciel inspirowanie uczniów do pogłębienia tematu, mówiąc np. jakie zainteresowanie mit Edypa budził w latach 20. i 30. XX wieku. Powstała wówczas m.in. opera Leoncavallo *Edipo Re* (premiera w Chicago w 1920), dwa lata później George Enescu wykonał na fortepianie całość swej komponowanej od roku 1910 opery *Oedipe*, inspirowanej przedstawieniem *Króla Edypa* Sofoklesa z Jeanem Mounet-Sully w roli tytułowej. W oparciu o mit tworzyli: surrealista Max Ernst, dadaista Francis Picabia oraz Salvador Dali. Igor Strawiński we współpracy z Jeanem Cocteau stworzył operę-oratorium *Oedipus Rex* (1927).

Praca domowa:

1. Poszukaj odniesień do mitu o Edypie w sztuce i literaturze XX wieku. Dowiedz się więcej o słynnych wystawieniach tragedii Sofoklesa.

Materiały pomocnicze:

- *Metodyka literatury*, tom 1 i 2, Warszawa 2001.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać multimedialność jako podsumowanie lekcji o Edypie.